

AMIC

Publicació quinzenal per a esplai del soldat català de l'Exèrcit de la República editada pels Serveis de Cultura al Front del Departament de Cultura de la Generalitat

Per Catalunya

En aquesta hora decisiva per a Catalunya, quan l'exèrcit invasor format per militars rebels, moros sanguinaris i estrangers ambiciosos trepitja la nostra terra, és d'una suprema exigència per a tots els catalans, retrempar la fermesa de l'antic coratge, enfortir l'íntima vigoria de l'esperit i la fortalesa del braç i lluitar per la llibertat i per la mateixa existència de la pàtria. Per la banda de ponent enfosqueix la serenitat del nostre anheli de vida civil i humana la nuvolada invasora. És ja damunt de la terra de Catalunya que es manifesta el més profund desig d'envilir la dignitat i matar d'arrel tota l'esperança de Catalunya. Davant d'aquesta agressió, l'actitud dels catalans no pot ésser altra, simplement, que la de defensar-se. Defensar-se amb valor, amb coratge, amb intel·ligència, amb serenitat. Defensar-se aprofitant qualsevol accident del terreny, convertint cada replec en un reducte inexpugnable, fortificant el rellu abrupte de la Catalunya heroica que ha sabut resistir i vèncer tantes invasions. Defensar-se mobilitzant totes les energies del nostre poble, tallant en sec tota desmoralització momentània produïda per un contratemps local, produint un clima moral de confiança activa, d'entusiasme serè, de callat sacrifici. Defensar-se amb tot el pat i tota l'ànima, amb braó i seny, amb fermesa i esperança, amb voluntat de cadascun dels catalans i de tot Catalunya.

Davant del risc immediat i del perill imminent, el català anònim sent avui la dolorosa sorpresa de no comprendre'n la causa. Ell que té un concepte humà i progressiu de la civilització, que vol fonamentar la vida digna damunt del preu del treball donat sense regateig, que anhela com ambició de la seva ànima un món de benestar i de cultura, es desperta encara un xic inconscient, del seu somni, preguntant-se el per què de la brutal escomesa. Però és precis desensonyar-se de pressa per a esguardar coratjosament les amenaces de l'hora, amb el cap clar i el cor fort. És necessari comprendre de seguida, per la mateixa tremenda lliçó dels fets, que el dret a la vida amable i civil, que la dignitat de l'home i la independència de la pàtria, han d'ésser asprament, tenaçment defensats, si volem conservar-los. Què hi fa que no volguéssim la guerra, si ha vingut l'agressió? A la guerra que ens fan no podem respondre més que amb la nostra resistència. Tampoc volen els

CAP A LA LLIBERTAT

Germà, deixa la pau, deixa la casa:
mira els camins i mira l'horitzó,
crema't el cor amb aquest roig de brasa
dels quatre vents. Escolta la cançó:

No diu de cels molt blaus, de prades verdes
ni de rius de cristall; parla d'un cel
encès de foc i sang, parla de gerdes
planúries que són cendra, d'un estel

brillant de llibertat que es torna flama,
parla de rius de sang, parla d'esclaus
que lliures eren... D'una veu que clama
per tu, germà, per tu... Deixa les naus,

(Acaba a la pàgina 8)

homes les fortes tempestes i malvestats físiques, que estan per damunt d'ells amb la seva grandesa còsmica. Tampoc depenen del propi voler l'assot de les grans epidèmies i la humanitat ha lluitat sempre i urgentment contra el flagell mortal. No importa que nosaltres no volguéssim la guerra. Com en la vella cançó, ens l'han declarada militars enemics i senyors estrangers. I el nostre deure, la nostra imprescindible actitud és la de defensar-nos. Ens hi han obligat i ens defensem. Resistim avui amb l'esperança d'un demà victoriós. Afrontem coratjosament aquesta hora dramàtica del nostre destí, per

a salvar la dignitat d'homes i la condició de catalans.

Avui el deure és defensar-se, resistir. En el demà hi han altres possibilitats més clares. Els atzars de la guerra són com les grans ales dels molins de vent, que giren indiferents a les ànsies inquietes dels homes, però segures quan són a baix de tornar a redreçar-se. Per això, en el dolor i el sacrifici de l'hora adversa, en la suprema i heroica exigència del moment, es manté forta dintre la nostra ànima la moral de l'esperança. L'esforç d'avui per la victòria de demà. Per la dignitat i la llibertat de Catalunya!

Som catalans i en tenim orgull

Catalunya és la terra d'Espanya més cobejada pel feixisme. Per a intentar conquerir-la, dominar-la, l'exèrcit invasor ha acumulat una massa d'homes i sobretot una puixança d'elements ofensius molt superiors als emprats en qualsevol altra acció de la nostra guerra i en les mes dures batalles de la guerra europea. La importància donada per l'enemic al propòsit de conquesta de Catalunya valora als ulls del món i davant la pròpia consciència, la categoria del nostre poble. Res no hi fa que aparentment vulguin menysprear-lo, que matisin l'odi d'un fals aire despectiu; la barreja imponent i monstruosa de legions italianes i de tabors de moros, d'artilleria alemanya i d'aviació estrangera, la reunió massiva de soldats i de material de guerra, constitueix la millor prova del veritable reconeixement del nostre valor.

Som catalans, i tenim l'orgull d'ésser-ne. Poble el nostre, petit en l'àrea geogràfica, gran en l'ambició, colrat per les ventades de la història forjador de cultures, tossut i tenaç per damunt d'entrebancs i d'adversitats. Tantes vegades com se l'ha donat per vençut, ha tornat a renéixer voluntariós i fort. És en el fons indestructible i insubornable de l'ànima de la raça i del grumoll de la terra, que guarda les condicions perdurables de la seva persistència. Avui, aquest poble petit i senzill, treballador i liberal, rep l'agressió despietada de la mitja Espanya rebel, de les càbiles africanes i de dues nacions europees dominadores. L'hora és difícil, però com tantes altres vegades, res no podrà abatre Catalunya.

Som catalans, i en tenim orgull. Cal dir-ho sense pueril vanagloria, però amb ferma decisió. Cal dir-ho sobretot als soldats catalans, perquè no poguessin descoratjar-los certes versions dels darrers fets militars. L'hora present no és adequada per a obrir polèmiques. Però no és precis estimular els catalans com si aquests necessitessin que els estimulessin. Sabem molts casos d'heroisme dels nostres soldats, que mereixen admiració i respecte. Sabem les causes dels esdeveniments i aquests no admeten explicacions tendencioses. Catalunya està en peu, i és per la pròpia voluntat que els seus fills clouen resoltament el puny damunt de l'arma i senten dintre del cor la decisió de lluitar, de resistir i de vèncer.

Som catalans, i tenim l'orgull d'ésser-ne. I és essent-ho profundament com més podem defensar la República i servir Espanya.

nº 5
març 1938

632

LA CULTURA CATALANA

V) El fet de la Renaixença

1) *Orígens.*—Una vegada més, els fets econòmics condicionen els fets polítics i culturals. La decadència comercial de la Mediterrània havia precipitat la ruïna dels catalans, als quals s'havia negat, per part dels monarques espanyols, no solament el dret d'explorar i de poblar els territoris americans, sinó el de comerciar-hi i tot. Però a la segona meitat del segle XVIII se'ls van reconèixer aquests drets i el geni de la raça va trobar el camí lliure a les seves activitats econòmiques. El comerç amb Amèrica, fins aleshores monopolitzat per Sevilla, va suscitar, a Catalunya, un renaixement industrial que no va trigar a tornar la prosperitat al país. La Junta de Comerç de Barcelona, que encoratjava aquest renaixement, va fomentar especialment les indústries tèxtils i l'exportació dels productes manufacturats als països d'ultramar i va crear escoles de diverses menes, no sols amb finalitats econòmiques, sinó culturals. A les primeries del segle XIX es manifesten dues fortes personalitats científiques de soca catalana que cal esmentar, per bé que totes dues es produeixen en francès, la primera per ésser de formació cultural francesa i la segona per haver rebut la protecció de Napoleó I: el rossellonès Francesc Aragó, gran astrònom, i el barceloní Domènec Badia, famós, sota el nom àrab d'Ali-Bey, per les seves exploracions al Nord d'Àfrica. Ja ben entrat el segle XIX, quan la Universitat de Cervera estava en plena decadència; quan sota Ferran VII, els catalans viuen un període d'abjecció política i no es recorden, quan de coses culturals es tracta, que posseeixin una llengua pròpia, l'única que pot modelar completament llur esperit, el renaixement econòmic del país era un fet i si no haguessin estat les guerres internacionals, l'emancipació de les colònies espanyoles i les lluites civils d'aquells temps, aquest renaixement hauria pres forçosament un ritme més accelerat. Però l'impuls ja era donar-li el desvetllament cultural, que n'era la conseqüència, va produir-se tot seguit.

2) *Els promotors.*— Alguns dels promotors, potser inconscients, de la renaixença cultural catalana, eixiren de la Universitat Cerverina. Abans d'extingir-se, el fogar cultural de Cervera va formar un esperit tan universal, en el seu temps, com Balmaes, les obres del qual, escrites en un castellà lamentable, són traduïdes al francès, a l'anglès i a l'alemany, i un pensador tan eminent com Martí d'Exalà que fou l'introduïdor, a Catalunya, de la filosofia escocesa. Allí va anar a cercar els primers fonaments humanístics Milà i Fontanals, un dels patriarques de les lletres catalanes. Però mentre la Universitat de Cervera estava a l'agonia es creava a Barcelona una Societat de Filosofia i una Escola de Medicina, independent de la Universitat de Cervera; la Junta de Comerç fomentava els estudis artístics. La societat de Filosofia reunia molts dels joves que en aquells temps es dedicaven a l'estudi de les ciències i de les lletres, i entre els quals cal esmentar Aribau. Aquests

Lo Gaiter del Llobregat

«Si et donàs la sua corona
un rei i el ceptre de plata,
i son mantell d'escarlata,
i son trono enjoiellat,
¿per a ser rei deixaries
tes balades amoroses,
ni tes muntanyes frondoses,
ni ton joiós Llobregat?»

Si et prometés un rei moro
perles riques i galanes,
i son bordell de sultanes,
i son palau encantat,
¿daries, Gaiter, ta dolça
cabanya que el vent oreja,
ton llit d'herbes que espurneja
lo caudalós Llobregat?»

Si et regalés, Gaiter, un màgic
sos castells de núvols blaus,
i sos follets i palaus
d'estrelletes esmaltats,
¿olvidaries per ells
les neus, les boires, los rius,
les fresques nits dels estius,
les nines del Llobregat?»

«No, nineta, pus més valen
ma gaita de drap vermell
i mon capot, que el mantell
de un rei, de perles brodat:
pus més que els palaus morus
val ma cabanya enramada
amb les flors que ma estimada
roba el matí al Llobregat.»

I més que los castells màgics
de núvols blaus, Montseny val,
ab ses roques de coral,
i ab son front altiu nevat,
i les fredes nits d'hivern
en què ens sorprèn lo nou jorn
referint del foc entorn
rondalles del Llobregat.

Pus per més que li donàs
un rei son ceptre de plata
i son mantell d'escarlata
i son trono enjoiellat,
fins de ser rei deixaria
per ses trobes amoroses
i ses muntanyes frondoses
lo Gaiter del Llobregat.»

Joaquim Rupió i Ors

joves, aprofitant un parèntesi constitucional dintre el regnat absolutista de Ferran VII, editen una revista cultural feta de cara a Europa, que és un ressò del moviment intel·lectual del continent. En aquesta revista trobem les primeres informacions crítiques sobre el Romanticisme que arriben a la península. Deu anys més tard, sorgia a Catalunya una escola poètica d'expressió castellana, els dos membres més il·lustres de la qual foren Manuel de Cabanyes i Pau Piferrer. Però si Cabanyes no va poder sospitar que la seva llengua materna pogués ésser apta per a la poesia i per a totes les activitats intel·lectuals, Piferrer rebé amb mofa i menyspreu els esforços dels primers poetes de la Renaixença, que desitjaven tornar a aquella llengua l'esclat literari que havia tingut. Tanmateix, Piferrer fou, potser, el puntal més ferm del renaixement cultural català i el que li va infondre un esperit més específicament catalanesc, car tot i escrivint en castellà, les impregnava de saba catalana i amb els seus estudis d'arqueologia i d'història va donar el pas decisiu per a la formació d'una veritable escola d'estudis arqueològics i històrics, la conseqüència dels quals fou la inevitable restauració, en la consciència dels catalans, de llur personalitat col·lectiva, no solament en el terreny lingüístic i polític, sinó el terreny cultural i tot. Però la formació d'aquesta consciència fou lenta, com tots els fenòmens evolutius de les col·lectivitats.

3) *La Renaixença literària.*— La Renaixença pròpiament literària, doncs, és posterior a la renaixença cultural de la qual es deriva. Rubió i Ors, que n'és l'iniciador conscient, publica els seus primers versos catalans el 1839. Tot seguit floreix un estol de poetes que segueixen les petjades de Rubió i Ors i el 1858 hom ja pot publicar a Barcelona, una antologia de poetes contemporanis amb el títol de *Los Trobadors nous*. Un any més tard hom restaura els Jocs Florals, que a imitació dels de Tolosa s'havien celebrat a Barcelona durant molts pocs anys a les darreries del segle XIV. Els Jocs Florals, foren, fins a l'aparició de Verdaguier, una veritable escola poètica que resumia el moviment literari català i foren així mateix, però durant encara més temps, el caliu de la cultura literària catalana. Pels Jocs Florals passaren els principals afaïçonadors de la nostra renaixença; Milà i Fontanals, Marià Aguiló, Antoni de Bofarull, Víctor Balaguer i tants d'altres. A partir d'aquesta primera florida poètica, la cultura literària esdevé bilingüe, puix que totes les obres literàries, tret de la poesia, es produeixen en castellà. Però ja és molt que se'n produeixin i que, a tenor dels temps moderns, Catalunya es guareixi sortosament de la seva esterilitat. Els Jocs Florals recolliren, durant la seva primera època, els anhels patriòtics i culturals de tots els països de llengua catalana, car la Renaixença literària no es va circumscriure al territori del Principat sinó que s'estengué a València i a Mallorca. De la

L'OMBRA DEL GRAN ABSENT

Avui que Catalunya està fortament amenaçada, que sent en terres penitines el trepig de l'exèrcit invasor, «Amic» que ha mantingut la severa sobrietat de no parlar personalment de figures contemporànies, vol trencar la regla recordant un home desaparegut ja d'entre nosaltres, del gran absent, de Francesc Macià. I en fer-ho, està segur que aquest nom i aquest record donaran als soldats catalans un major coratge per a lluitar per la seva pàtria.

Un periòdic adreçat als soldats de Catalunya és lloc adient per a evocar la figura de Macià, aquell militar que guardant sempre al llarg de la seva vida l'abnegada fortalesa de les virtuts militars, fou alhora un ciutadà civil i un home d'ideal. Els primers passos de Macià en la vida política ja deixen endevinar el tremp dreturer del seu caràcter. Diputat a Corts en les eleccions de la Solidaritat Catalana, quan va veure que aquell moviment nascut d'un impuls generós i popular era desviat cap a combinacions i conveniències partidistes tingué el seu primer gest de renunciar a l'acta. Ja aleshores es titllà d'impremeditada la seva acció; aquell gest representa, però, la dicèrgencia profunda de la manera com ell sentia el catalanisme i com era sentit per altres que deien servir-lo. La defecció patriòtica de molts dels que aleshores el criticaren en els greus moments actuals, dels que han posposat la defensa de Catalunya a la defensa dels interessos egoistes, il·lumina amb una gran claror provatòria l'encert de la posició inicial de Macià, sostinguda després per ell al llarg de tota la seva vida.

La renúncia de l'acta produí una emoció sentimental, aviat esvaïda. Però a aquell gest en seguien d'altres, sempre en el mateix sentit i en hores decisives per a la nostra terra. Fou més tard, quan es reuní l'Assemblea de Parlamentaris, un altre moment en el qual Catalunya hauria pogut afirmar els seus drets com a poble, sense l'esforç que després es necessità. També aleshores una còmoda i acomodaticia desviació de les intencions i dels propòsits primers frustrà les grans possibilitats de l'hora. Francesc Macià hi sostingué igualment la posició que, semblant la més intransigent i agosarada, hauria estat la més realista i pràctica. Però es perdé l'arinentesa, i Macià fou presentat a la massa del nostre poble, orientada per la premsa al servei d'una política falsament patriòtica, com un somniador sense sentit de responsabilitat, com un catalanista de bona fe, però sense sentit polític.

Aquest clicé fals i tendenciós es perfilà encara amb trets més acusats per la seva actitud en temps de la Dicta-

dura. Els anys d'exili, l'intent fracassat de Prats de Molló, el sorollós procés davant de la justícia francesa, eren tants altres fets aprofitats per a presentar el somniador eixelebrat amb un aire de pintoresc quixotisme. Però, amb tot, la posició de Macià tenia la fortalesa de la claretat, el nostre poble sentia el convenciment de trobar-hi una íntegra honradesa en la manera de pensar i sentir, i fou per això que en caure la Dictadura Macià es trobà emprès, més que per la seva voluntat, sempre tensa, pel mateix impuls del poble, i que una v gada pro lamada la República fou sense vacil·lació ni dubte l'autèntic i suprem representant de Catalunya.

La figura i les accions dels grans homes són totes elles discutides, i la de Macià que omplí una hora històrica del nostre poble, no deixarà d'ésser-ho. Avui, però, pot assegurar-se que l'exàmen objectiu de l'obra realitzada per Francesc Macià en la Presidència de la Generalitat, el deixarà veure, temps a venir, força diferent d'aquell que volien presentar els qui trobaven una no-

Fontanals, el qual, pels seus estudis de crítica i de recerca literària, va assolir una anomenada universal.

4) Les ciències i les arts. — Dintre d'aquesta cultura bilingüe que caracteritzà tota la producció intel·lectual catalana del segle XIX, cal remarcar que Catalunya es gira cada vegada més cap als grans centres culturals del món, sobretot París, d'on Madrid mateix era culturalment tributari. Els treballadors intel·lectuals catalans, fossin artistes o homes d'estu-

sa en el seu idealisme. Macià, que com a governant serví sempre la línia dreturera i es mantingué fidel a l'ideal, no deixà tampoc mai de tenir els peus ben plantats en terra ferma, i un concepte clar i pràctic de les coses que feu possible convertir aquells ideals titllats de quimèrics, en positives realitats.

Quan Macià prengué el lloc de capdavanter de Catalunya, era també en una hora difícil, d'exaltades passions i d'intenses lluites civils. Macià, amb la seva honradesa en el procedir i amb la seva autoritat moral, pogué endegar aquell corrent que amenaçava desbordar-se. Si Catalunya li agrai sincerament aquest esforç ordenador en un sentit d'avenç i de progrés, no saberen, en canvi agrair-li-ho aquells que en tenien més obligació, pel molt que ell havia salvat. Mai els representants de la dreta catalana perdonaren a Macià el seu èxit, que era el triomf de Catalunya. Potser hi havia en el fons un pòsit de rencorosa passió personal, potser la petita ferida dels interessos, lleugerament lesionats, no els deixava

di, es desviaven per la cultura i tenien una veritable dèria enciclopedista; no havia sorgit encara a Catalunya el tipus del savi especialitzat i els nostres erudits ho eren en una pila de branques del saber. La ciència oficial, que es refugiava a la Universitat de Barcelona, era en general encarcerada i buida, fos per no tenir gaires arrels al país, car molts dels professors no eren catalans, fos per les trabes que l'administració centralista li posava, però tot i el provincianisme cultural en què Catalunya vivia, en aquesta ma-

comprendre la part molt major que d'aquells mateixos interessos salvava. El cert és que la lluita contra Macià fou insistent i contínua, i que això representà un entrebanc considerable en l'obra que ell realitzava en bé de Catalunya.

Malgrat aquesta oposició, malgrat la que trobà en els irreconciliables enemics de les nostres llibertats i en la cella sobreestructura ideològica de l'estat centralista, l'obra que portà a terme Francesc Macià des de la Presidència de la Generalitat fou eficaç i positiva. Endegament de l'impuls revolucionari en normes jurídiques de progrés polític i d'avenç social, implantació del règim d'autonomia amb un contingut efectiu en moltes matèries, recobrament de la personalitat espiritual de Catalunya. En traspasar podia fer-ho amb la serena confiança d'haver representat dignament i servit lleialment el poble que l'havia erigit en la seva figura simbòlica i representativa.

Més tard vingueren les dificultats polítiques i les passions desbordades a entorpir i deturar el corrent natural iniciat sota el guiatge de Macià. I són, precisament, aquets fets els que justifiquen la seva posició i la seva acció. Aquella fe en Catalunya que era el sol secret de la seva conducta ha estat en aquests darrers, i ho és avui, més indispensable que mai. I en contrast amb aquesta exigència imperativa, aquells que primer l'havien titllat compassivament de somniador i més tard el combateren asprament, en l'hora decisiva per Catalunya han abandonat la causa de la seva pàtria, quan no ajuden els qui volen sotmetre-la i destruir-la. És per això que ara pren tota la seva significació l'alta figura de Francesc Macià, i l'eficàcia de l'obra per ell realitzada.

En aquest moment històric en què l'exèrcit invasor trepitja les planes lleidatanes en les quals ell tenia la casa on refugiar-se en la intimitat dels seus, en què l'amenaça d'una guerra cruent i destructora pesa damunt de Catalunya, és bo que tots els catalans i en particular els nostres soldats, recordin la figura d'aquell home, alt i prim, de rialla generosa d'infant i d'ulls blaus i profunds de conductor de pobles, que sembla acompanyar-los amb la seva ombra protectora en el combat per la nostra terra. I que en l'hora suprema, en aquest gran tombant decisiu de la nostra història, posin la intenció i l'esforç a l'alçada del seu exemple i del seu ullçonament, i tinguin com a guiatge i com a bandera aquell amor i aquella esperança que, recordant Francesc Macià, va resumir el President Companys en una sola paraula: Catalunya.

gran balear vingué precisament l'home que més treballà, en els seus temps, per la dignificació del català literari, Marià Aguiló. Al costat d'aquest patriarca de les lletres catalanes i de Rubió i Ors, del qual ja hem dit que fou el seu veritable restaurador a desgrat del clam isolat de l'Oda d'Aribau, cal col·locar la figura venerable de Milà i

teixa Universitat professaven homes com Milà i Fontanals i Xavier Llorens que eren notabilitats de talla europea. L'erudició tenia un altre redut: l'Acadèmia de Bones Lletres; aquesta, junt amb l'Acadèmia de Ciències i Arts, han monopolitzat durant un segle la vida acadèmica catalana.

L'ULTIMA CLASSE

(Narració d'un petit alsacià)

Aquell matí se m'havia fet tard per anar a l'escola, i jo tenia molta por d'ésser renyat, tant més perquè M. Hamel ens havia dit que ens interrogaria sobre els participis, i jo no en sabia ni el primer mot. Per un moment em va venir la idea de no anar a classe, i d'anar-me'n a voltar camps a través.

El temps era molt calorós i molt clar.

Se sentien xiular les merles al bosc proper, i al prat Rippert, darrera la serradora, els Prussians que feien l'exercici. Tot allò em temptava molt més que la regla dels participis; però vaig tenir la força de resistir, i vaig córrer ben de pressa cap a l'escola.

En passar per davant de l'Ajuntament, vaig veure que hi havia gent aturada prop del petit enreixat dels cartells. Feia dos anys, que d'allà ens venien totes les males notícies, les batalles perdudes, les requises, les ordres de comanament; i vaig pensar, sense aturar-me:

«Què hi deu haver de nou?»

Llavors jo corrent, travessava la plaça, i el ferrer Wachter, que estava allà llegint el cartell amb el seu aprenent, em cridà:

—«No vagis tan de pressa, petit; ja hi arribaràs prou aviat, a l'escola!»

Vaig creure que se'm rifava, i vaig entrar tot sufocat en el petit pati de M. Hamel.

D'habitud, al començament de la classe es feia un gran avalot que se sentia des del carrer, els pupitres oberts, tancats, les lliçons que repetíem cridant tots junts tapant-nos les orelles per a aprendre millor, i la grossa regle del mestre que colpia sobre les taules:

«Una mica de silenci!»

Comptava amb tot això per arribar al meu banc sense ésser vist; però justament aquell dia tot estava tranquil, com un matí de diumenge. Per la finestra oberta, veia els meus companys col·locats ja als seus llocs, i M. Hamel, que anava i venia amb la terrible regle de ferro sota el braç. Calia obrir la porta i entrar en mig d'aquella gran calma. Imagineu-vos si havia d'estar vermell i si en devia tenir de por!

Doncs bé, no. M. Hamel em mirà sense gens d'enuig i em digué molt dolçament:

«Vés de seguida al teu lloc, Frantz; anàvem a començar sense tu.»

Vaig assegurar-me de seguida al banc, davant del meu pupitre. I fins aleshores, ja una mica refet de la basarda, no vaig advertir que el mestre portava la seva bella levita verda, la pitrera de plec fi i el casquet brodat de seda negra, que només es posava els dies d'inspecció o de distribució de premis. Per altra banda, tota la classe tenia alguna cosa d'extraordinari i solemne. Però el que em va sorprendre més fou de veure al fons de la sala, en els bancs que habitualment restaven buits, gent del poble asseguts i silenciosos com nosaltres, el vell Hauser amb el seu tricorni, l'antic batlle, l'antic carter, i moltes altres persones més. Tota aquella gent semblava trista; i Hauser ha-

via portat un abecedari vell menjat dels costats, que tenia molt obert sobre els genolls, amb les grosses ulleres deixades de través damunt les pàgines.

Mentre m'estranyava de tot això, M. Hamel havia pujat a la seva càtedra, i amb la mateixa veu dolça i greu que m'havia rebut, ens digué:

«Minyons, és la darrera vegada que us faig la classe. Ha arribat l'ordre de Berlín de no ensenyar més que l'alemany en les escoles de l'Alsàcia i de la Lorena... El nou mestre arriba demà. Avui és la vostra darrera lliçó de francès. Us prego d'estar ben atents.»

Aquestes poques paraules em tras-

asseure's al cap de la sala. Això semblava dir que sentien no haver-hi vingut més sovint, a l'escola. Era també una manera de regradar el nostre mestre dels seus quaranta anys de bons serveis, i retre llurs deures a la pàtria que se n'anava...

Estava en les meves reflexions, quan vaig sentir cridar el meu nom. Em tocava dir la lliçó. Què no hauria donat jo per poder dir tot de cop aquella famosa regla dels participis, ben alt, ben clar, sense una falta! Però em vaig embolicar als primers mots, i vaig restar dret balancejant-me en el banc, disgustat, sense gosar alçar el cap. Es-

balsaren. Ah! els miserables, heus ací el cartell que havien posat a l'Ajuntament.

La meua darrera lliçó de francès!...

I jo que amb prou feines sabia escriure! No n'aprendria mai més! Calia restar allà! Com em dol'a aleshores em faria molta pena deixar. Com M. agafar nius o per anar a patinar sobre el Saar! Els meus llibres que suara trobava enutjosos, pesats de portar, la gramàtica, la història sagrada, em semblaven aleshores vells amics que em faria molta pena deixar. Com M. Hamel. Pensar que se n'anava, que no el veuria més, em feia oblidar els castigs, els cops de regle.

Pobre home!

Es en honor d'aquesta darrera classe que s'havia posat els bells vestits del diumenge, i ara comprenia perquè aquells vells del poble havien vingut

coltava M. Hamel que em parlava:

«No et renyaré pas, petit Franz, ja estàs prou castigat... veus-ho ací. Hom es diu tots els dies: Bah! ja tinc temps. Ja ho aprendré demà. I després ja veus el que arriba... Ah! això ha estat la gran dissort de la nostra Alsàcia, sempre deixar la seva instrucció per a demà. Ara aquesta gent estan en el dret de dir-nos: Com! Preteneu ésser francesos, i no sabeu ni parlar ni escriure la vostra llengua!... En tot això, el meu pobre Frantz, tu no ets pas encara el més culpable. Tots tenim una bona part a reprotxar-nos.

«Els vostres pares no s'han preocupat gaire de veure-us instruïts. S'estimen més enviar-vos a treballar a la terra o a les fàbriques per tenir alguns diners de més. Jo mateix, no tinc res a reprotxar-me? Es que sovint no us he fet regar el meu jardí en lloc de treba-

llar? I quan volia anar a pescar truites, és que em molestava per a acomiadar-vos?»

Llavors, d'una cosa a l'altra, M. Hamel ens parlà de la llengua francesa, dient que era la més bella del món, la més clara, la més sòlida: que calia guardar-la entre nosaltres, i no oblidar-la mai, perquè quan un poble arriba a caure esclau, si sap bé la seva llengua, és com si tingués la clau de la seva presó... (1). Després va prendre una gramàtica i ens llegí la lliçó.

Estava admirat de veure com ho comprenia. Tot el que deia em semblava molt fàcil. També crec que mai no havia escoltat tan bé, i que ell no havia tingut mai tanta paciència en explicar-ho. Hom hauria dit que, abans d'anarse'n, el pobre home volia donar-nos tot el seu saber, fer-nos-el entrar dins del cap d'un sol cop.

Acabada la lliçó, es passà a l'escriptura. Per aquest dia, M. Hamel ens havia preparat exemples nous, en els quals hi havia escrit en bella lletra rodona: França, Alsàcia, França, Alsàcia. Allò feia com de petites banderes que flotaven tot al voltant de la classe, penjades a la voreta dels nostres pupitres. Calia veure com s'aplicava cadascú, i quin silenci! No se sentia més que el xerric de les plomes sobre el paper. Un moment entraren borinots; però ningú no en féu cas, ni els més petits que s'aplicaven a traçar els seus pals, amb un cor i amb una consciència com si allò encara fos francès... Sobre el trespol de l'escola, els coloms roncaven baix, i escoltant-los em deia:

«Es que se'ls obligarà a cantar en alemany, també?»

De quan en quan, en aixecar els ulls per damunt de la pàgina veia M. Hamel immòbil en la seva càtedra fixant-se en els objectes del seu voltant, com si volgués emportar-se en el seu esguard tota la petita escola... Imagineu-vos! Feia quaranta anys que estava allà, al mateix lloc, amb el pati davant d'ell i la classe tota igual. Solament els bancs, els pupitres estaven polits, refregats per l'ús; els noguers del pati s'havien fet grans i el llúpol que havia plantat ell mateix ara engarlandava les finestres fins a la teulada. Quin disgust més gran havia d'ésser per a aquell pobre home deixar totes aquestes coses, i oir la seva germana que anava i venia, a la cambra de dalt, disposant-se a tancar els baguls! Havien de partir l'endemà, havien d'anar-se'n del país per sempre.

Amb tot, va tenir el coratge de fer la classe fins al final. Després de l'escriptura, tinguérem lliçó d'història; tot seguit els petits cantaren junts el BA BE BI BO BU. Allà al fons de la sala, el vell Hauser s'havia posat les ulleres, i aguantant el seu abecedari amb les dues mans, confegia les lletres amb ells. Es veia que també s'aplicava; la seva veu tremolava d'emoció, i

(1) «Si sap sa llengua,—té la clau que de ses cadenes el deslliura.»

L L U M E T S

El nostre sector és extens i muntanyós. És un paisatge cru, agre. Tot és pedra i aigua. Vessants de pedruscalls i d'arbres regats pels corrents desiguals. Muntanyes altíssimes, punyegudes, sense herba, sense terra, només de pedra fàcil a les relliscades, semblant ganivets oberts per a tallar els vents i les pluges. Horitzons allargassats, trencats per siluetes de noves muntanyes pelades. Rieres per tots costats, limitadores de camins. Rieres que et separen dels enemics i rieres que et separen dels amics. Muntanyes, illots deserts que retronen de foc i sorolls

de metralla. L'aire hi xiula salvatge, empujant ramats de coloms sense amo que nien en els forats que el vent hi ha deixat. Capvespres policromats, llunes pàl·lides i clares, de pertars ràpids i transparents.

Unes barraques estretes fetes de troncs i palla, foradades per tots costats, plenes de fum i de petites penjarrelles de records, carregades de fred i d'aires impertinents. Imatges palpables de la incomoditat. Són les nostres vivendes. Les refem cada matí de pluja, les retoquem cada hora després del vent. Hi dormim quatre, no hi cap res més. Hi dormim arrapats pel fred i pel perill de cada hora. Hi dormim els records i hi bastim les esperances. Els records del que no podem desfer i l'esperança de la nostra vida insegura.

Al mig de tots penja una bota ratada pels animalons indefensos que a les nits foraden les nostres robes o ens mosseguen els papers de la correspondència. Una bota és un consol magre per a la nostra solitud inquieta.

Un llumet d'oli, un pot foradat i un tros de beta d'espardenya, fan intermitències de clarors. Amb els ulls mig aclucats mirem el va i el ve del vent que es projecta amb ombres clares o fosques per les parets. Les ventades fortes ens deixen a les fosques i la recerca d'un altre llum es fa interminable.

No llegim. No pensem, els pensaments fan nosa en aquella posició insegura. Només esperem amb el cervell carregat d'il·lusions. Esperem l'hora de la carta, l'hora del final de la gran tragèdia.

Es una nit fosca com no estem acostumats a Catalunya. La quietud es difon amb les ombres. Som quatre ajeputs esperant el son que no ve. Estic

li costava d'entendre; tots tenien ganes de riure i de plorar. Ah! ja me'n recordaré d'aquesta darrera classe...

De sobte el rellotge de l'església tocà migdia, després l'Angelus. Al ma-

amb el capità, el comissari i un sergent. Dormim sempre junts La palla ens rasca la pell. Fumem. El fum es dilueix. Espargim pensaments Matem hores. La quietud. Mirem, sense aconseguir-ho, de treure la monotonia de l'ambient. Els passos acompassats de la guarda, algun tret escadusser que

precisa el mòbil del llumet. Cridem la gent de la posició. Els comptem i no falta ningú.

El capità ordena que uns quants s'escampin de dos en dos per voltar la muntanya i fer un cercle per apressar l'intrús. El capità vol que jo vagi amb ell. S'ha donat una consigna especial.

forada els sostres de les habitacions fràgils, algun cant estrident d'un aprenent de tenor, o una cançó melòdica d'amor. Sempre esperem. I sense cap paraula deixem que el ble del llum faci els últims badalls. L'oli va escàs.

Se sent soroll. Un company de transmissions entra apressat per parlar amb el capità. Es veu un llumet que oscil·la, s'encén i s'apaga amb intermitències desiguals. Fa lleteres. No es llegeix el que diu. És un espia? Sembla que faci: SOS, SOS, desesperat. Parla amb clau. El llumet continua foradant la foscor opaca, fantasmal de la muntanya.

Ens hem posat drets. Sentim la proximitat d'una aventura. Els nervis ens demanen emocions. Hem agafat les armes.

Comprovem. Es localitza, però no es

teix temps, les trompetes dels Prussians que tornaven de l'exercici esclataren sota les nostres finestres. M. Hamel s'alçà, tot pàl·lid, de la seva càtedra. Mai no m'havia semblat tan gran.

«Amics meus, va dir, amics meus, jo... jo...»

Les ordres són d'estrenger el cercle i capturar, i si no és possible fer foc sense pietat. En la guerra no n'hi pot haver.

Ens endinzem en la nit. Caminem amb cautela per a no fer soroll. Ara el llumet s'ha apagat. El capità que vol aventura mastega un reneoc. Em dona ordres i marxa a comunicar a totes les posicions per què estiguin a l'aguait. Si es torna a veure he de fer foc; si no es torna a veure he d'esperar uns deu minuts i cridar a ple pulmó la consigna per a fer retirar tota la gent. Resto sol. Estic corprès. Fa pocs dies que he arribat a les trinxeres. I aquella quietud, aquella soledat, aquella foscor, aquelles estrelles tan lluentes. En tot s'hi veuen ombres més fosques que fan moviments com si caminessin. Poso bala a la recambra de la pis-

Però alguna cosa l'ofegava. No va poder acabar la frase.

Llavors es girà vers la pissarra, agafà un tros de guix, i, recolzant-se amb totes les seves forces, va escriure tan gros com pogué:

«VISCA FRANÇA!»

tola i del fusell. Tota precaució em sembla poca. El riu de la vall fa massa remor. Espero. Els nervis em piquen els ossos i la pell com si volguessin saltar. Em sembla que he vist una ombra que ve cautelosament cap a mi. Com si sentís passos. El gos de la posició crida amb uns udols estridents, desesperats.

El llumet ha caminat a prop de la carena de la muntanya i s'ha fos. Els deu minuts reglamentaris no passen. No respiro. Estic impacient. Ha passat el temps. Un minut en sembla deu.

Ja és hora. Crido? Vull fer-ho però

el crit se'm fon a la boca. Estic emocionat. Una estrella brilla més que les altres, em sembla que es burla de la meua torbació. He de cridar i em sap greu trencar aquella calma. Tinc els peus freds. Una força em reté.

No voldria semblar ridícul. Les emocions cal guardar-les. Crido. La veu ressona i torna sola sense cap contesta. Torno a cridar més fort. Els companys obeeixen la meua ordre. Els espero. Ens reunim amb comentaris: Un ha caigut, l'altre ha passat a frec del llum, l'altre ha estat temptat de tirar-li.

Uns trets secs ens fan callar. Què haurà passat? El capità ens ve a cercar. Uns gemecs ens compten els passos. Hi ha un home ferit amb un llumet encès a les mans. Ha rodolat costat avall amb xiscles frenètics. Correm i les relliscades ens llencen a velocitats perilloses. Sentim un plor i veiem una desferra d'home. Viu encara. No té tant de mal com semblava. El portem al metge.

L'interroguem, què feia? Havia tingut necessitat de viure la nit, havia fugit de la posició i s'havia perdut. Amb el llum ens cridava, sense saber els senyals convencionals. Plorava i estava content d'haver-nos trobat amb vida.

Ara tots riem. Ens n'anem a les nostres cabanetes amb una mica més de felicitat. Aquesta nit no ha estat com les altres. Ens tirem a la palla, sentim una mica més de fred. Però el son, avui, ve tot seguit.

MANUEL CRUELLS

Després restà allà, el cap recolzat a la paret, i sense parlar, amb la mà ens féu senyal:

«S'ha acabat... aneu-vos-en.»

ALFONS DAUDET

Els humoristes catalans expliquen als soldats de l'Exèrcit de la República l'acudit que els ha fet més gràcia

Respostes dels dibuixants Narro i Planas Bach

JOSEP NARRO

El prestigiós dibuixant ens escriu:
«L'acudit és del genial caricaturista marsellès, Honoré Daumier (1808-1879) adaptat a l'idioma català, i, naturalment, vestit com és costum ara i encarnat per contemporanis nostres.»

—Com s'entén: Compro el vostre diari, i no trobo pas les notícies d'avui!
—Ho heu de comprendre: és que les notícies d'avui les portava el diari d'ahir.»

M. PLANAS BACH

Heu's ací el que ens conta aquest escriptor doblat de dibuixant i de músic:
«El Marius de Marsella, va a París. Com que no és un viatge que emprengui cada dia i com que li agrada fer les coses ben fetes, compra bitllet de primera classe.»

En el departament només són ell i un anglès que llegeix el diari. En Marius està de molt bon humor i busca conversa al seu company. Però aquest segueix llegint malgrat les repetides temptatives del Marius que a l'últim ho deixa córrer i s'ensopeix en un recó.

Passa un quart i el Marius esclata en una riallada que fa tremolar els vidres.

L'anglès tot esperat li pregunta què li passa.

—Res, home, res. Com que vostè no ha acceptat la meua conversa m'he posat a contar-me acudits jo mateix. Ara acabava de contar-me'n un de nou que encara no coneixia i m'ha fet tanta gràcia que no m'he pogut contenir.»

AMIC

Publicació quinzenal per a esplai del soldat català de l'Exèrcit de la República editada pels Serveis de Cultura al Front del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.
Adreça: Avinguda del 14 d'Abril, 411, 1r. — Tel. 72006 — BARCELONA
Núm 5. Segona quinzena de març del 1938

SORTINT DE LA PRESÓ

—Bé, ja heu complert la condemna. Suposo que la vostra estada a la presó us haurà servit d'escarment.

—Ja ho crec! poden estar ben segur que una altra vegada no m'atraparen tan fàcilment.

LA PASSIÓ DEL JOC

En els bons temps dels globus del Turó-Parc, dos jugadors empedernits s'hi van voler enfilir, i quan van ésser a una alçada de dos mil metres van caure de la cistella.

Mentre anaven donant tomballons en l'aire un d'ells cridà a l'altre:

—Van jugades cent pessetes a veure qui arriba primer a terra?

—Van!

EN UNA ESCOLA RURAL

—A veure, Joanet: quin és el moment oportú per collir les pomes?

—Quan el gos està fermat, senyor mestre.

ANUNCI AMERICA

He perdut una bonica bota de muntar. Tinc l'altra. Compro o venc.

EN UN BALL

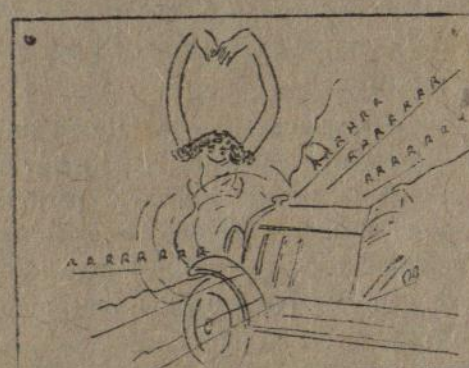
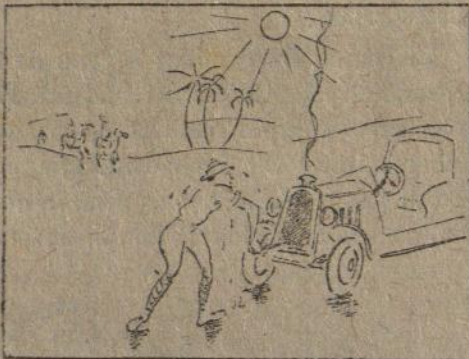
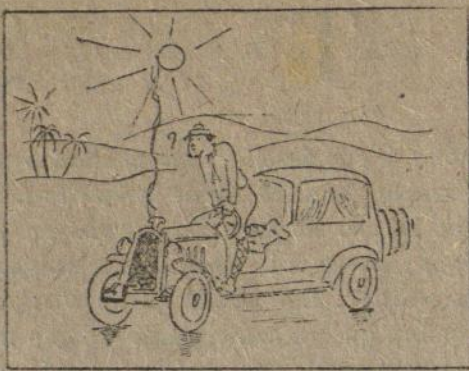
Una senyora de certa edat diu a una amiga seva:

—Has vist aquell senyor que ha estat enraonant tanta estona amb mi?

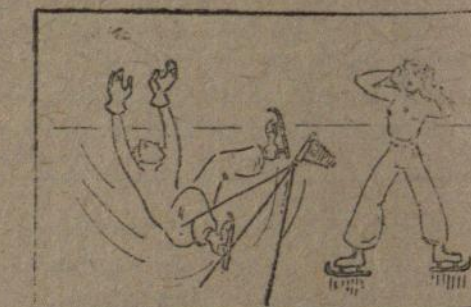
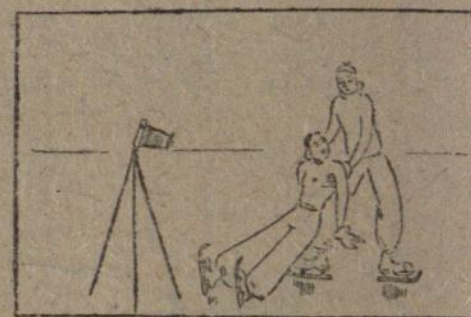
—Sí.

—Penes estava fent-me l'amor. Saps qui és?

—Un antiquari.

Una panne en el desert o utilitat de la dansa del ventre

La fotografia en el gel

ELS POETES DE LA GUERRA

Oda a la Llibertat

Ja tornen les aurores i ja troben
 altra vegada la dolçor de viure
 d'aquest món, tan humà, que de la
 vetlla
 sap extreure'n fortunes d'esperança
 per tal que l'hora nova sigui pura
 com un infant eixint del bany...

Divina,
 casta beutat, aurora que retornes!
 Ja surt el sol, ja canten les germanes
 aloses, oh calàndries del misteri
 suprem, ocells eterns de la difusa
 voluptat d'intel·lecte, cristal·lines
 pies joguines! Trenadora noble
 del somni, la tenebra, s'arrecera
 boires enllà, i el plor de la natura
 va caient al damunt de la recança
 de la carn fatigada per tants besos,
 carn patidora que només retroba
 la joia d'un món nou quan s'eixopluga
 dins els braços ardents de l'estimada...
 Trena les flors, amor, dins la tan tènue
 claredat auroral, i que la pia
 recança de l'ahir mori vençuda
 dintre la pompa de flameig de porpra
 d'aquest cel en incendi, lividesa
 com un reflex del gran caliu que canta,
 tàcitament, dins el meu cor. Difusa
 flama d'enyor en harmonia lenta,
 damunt les cendres de dolors antigues!
 Màgicament jo t'he trobat, sonora
 melodia d'antany. Eres colgada
 dintre l'estoig de l'auroral pureza,
 tota serena sota el somni púdic,
 nua dins l'aire, gràcia catalana
 de les aloses renaixents... Oh vida,
 flamareig de la força dins la morta
 misèria de la nit! Sóc com l'estàtua
 de bronze, tors amplíssim, testa ferma,
 braços i cames ben raçats, activa
 dintre la pau dels segles i dels nombres,
 torrejadora del silenci magne,
 com la columna que retreu victòries
 d'un ahir coronat de violetes,
 d'un avui que les roses embolcallen,
 d'un demà que decoren les espigues,
 pressentiment d'una collita única.
 Ja tornen les aurores i ja troben
 la misèria vital que mou uns éssers
 a llençar-nos de nou a la batalla,
 guerra civil, oh sofriment del dubte
 d'haver nascut amb les cadenes fermes
 lligades als turmells, com amb un

[símbol
 de l'esclavatge fins la mort... Geganta
 del pensament i el sentiment, serena
 deessa d'or i foc: signa'ns la ruta
 maternalment, i entorn de la matèria
 la teva destra, dolçament alada,
 teixirà de llorers una corona,
 pàtria perfecta, Catalunya lliure!...

A. ESCLASANS

Endavant, per Catalunya!

Partim cap a la vida que ens espera,
 braços oberts, darrera del combat.
 Partim sota l'abraç de la bandera
 cap als camins de l'ampla llibertat.

Amb foc i amb or d'anhels i coratgies
 lluitem per l'or i el foc que als quatre vents
 oneja. Ja hem vençut les elegies,
 som els soldats de gestes resplendents.

Amunt els cors, amunt els pits. Enlaire
 les nostres veus. Som fills d'aquells guerrers
 vencedors dels exèrcits de més aire
 de tot el món. No tornarem mai més

a l'esclavatge. Lliures som i lliures
 volem seguir. Les gestes triomfants
 de la nostra bandera hauran d'escriure's
 amb lletres d'or. La veu dels catalans

no volem que s'apagui. La victòria
 ha d'ésser nostra. Tots estem presents
 per Catalunya! Coronem de glòria
 la bandera barrada! Avant, valents!

J. ALIER BOSCH
 (Soldat de la lleva del 1928)

Cap a la Llibertat

(Ve de la primera pàgina)

marí; deixa el taller, deixa l'arada,
 germà pagès, obrer germà... La nit
 s'atansa udoladora, amb gest d'onada...
 Pren el fusell. Avança amb l'ample pit

obert a l'ideal. La mà curtida
 serà la forjadora del nou món
 que ha de venir, la que durà la vida
 al silenci, i la llum al més pregon.

Germà, no hi deixes res al teu darrera...
 La llar, la vida, els teus, són més enllà;
 t'esperen en la nova Primavera
 que el teu gest vencedor farà esclatar...

Germà, pren el fusell, deixa la rella...
 Ets de raça d'herois i no de cans.
 Lluita! ; Que no s'apagui l'alta estrella
 de llibertat, del cel dels catalans!

Elegies civils

I

Han passat els avions...
 i damunt de les teulades
 han caigut estels agònics
 perquè arribaven les albes.

II

Els bous de la Mort llauraven
 les cases, potents i negres:
 conreus de vida i de mort
 dins un crepuscle de seda.

La Mort vague, fina i àgil,
 entre pollancs em somreia;
 en les conques dels seus ulls
 hi niaven orenetes.

Un ermità centenari
 tenia una calavera
 amb dues roses als ulls
 d'un maig de foc i de guerra.

I l'elegia civil

sonava vibrant i austera,
 i en arribar ran de port
 es capbussava per sempre.

Maig indòcil, venjatiu,
 que vols que la primavera
 penetri dintre les cases
 amb més tràgic gust de cendra!

No saps que la primavera
 era la dels rius al cor
 i roses a la finestra?

III

Oh pobres cases vulgars!
 Quin sacrilegi us delate,
 a la vista dels estranys,
 secrets amables de casa?

La llar vol ésser viscuda
 entre quatre parets blanques,
 ulls de silenci i de somni
 i el pa llescat a la taula.

I aquell fum que ja mai més
 escriurà en aquest cel ample
 la calligrafia ingènua
 d'un pàrvul —amb pals i ganxos.

Ramon BECH

05(46.711 Bar) Ami.